

Teadusraha laekumine eeldab soolise võrdsuse kava

Anne Kahru

Sel aastal jõustub nõue, et Euroopa Liidult teadusrahastuse saamiseks peab asutusel olema soolise võrdõiguslikkuse kava. See oli üheks teemaks ka Tartus 30. märtsil toimunud rahvusvahelise konverentsi «Sooline võrdõiguslikkus teaduses ja kõrghariduses» ümarlauas. Seda juhtis Barbi Pilvre ning osalesid Maili Vilson, Marek Sammül, Kristjan Vassil, Ester Oras ja allakirjutanu.

Pärast konverentsi vaatasin Netflixis ära filmi «Picture a scientist». See 2020. aasta dokumentaalfilm kajastab USA naisteadlaste aktsiooni paljastamaks ebavõrdset soolist (ja rassilist) kohtlemist teaduses. Filmi üks peategelane on murrangulisi avastusi teinud arengubioloogia professor Nancy Hopkins USA Massachusettsi Tehnoloogiainstituudist (MIT), kes näitas, et MIT tenuuri naisteadlastel oli 1994. aastal palju vähem laboripinda ja sageli ka madalamad palgad kui nende meeskolleegidel. Film sulatas nagu igikeltsa alt välja ka minu enda teadlaskarjääri valud. Meenus umbes 15 aasta tagune juhtum. Olin väga uhke oma vastloodud tööühma, tarkade kolleegide ja doktorantide üle, kellest lõviosa oli ja on naised (minu erialale tüüpiline). Eesti Televisiooni meeskond tuli meie instituuti teleklippi tegema. Piiluti ka meie seminariruumi ja reaktsioon oli: «Mis padjaklubi see siin on?» Filmimiseks ei läinudki. Selle repliigi pillanud tuntud meestelenäo nime jätan nimetamata - aeg ja stereotüübid olid sellised, ent solvas siiski.

Eesti elanikkonna ja eeldatavalt ka maksumaksjate seas on naisi ligi 50 protsenti. Kõrgharidusega naisi on Eestis enam kui mehi ja kaitsnud doktorantidest on umbes pooled naised. Kuid meie suurima ülikooli - Tartu Ülikooli - professoritest oli 2020. aastal naisi vaid 26 protsenti, ehkki dotsentide seas oli naisi 53 protsenti. Kas tõesti Eesti naine ei soovi või ei sobigi professoriks (liiga suur vastutus, liiga vähe aega pere jaoks jne), maandudes suure loengukoormusega dotsendi (uhkemalt kaasprofessori) kohale või siis meesprofessoritele taustajõuks ja abiväeks? Miks nii? Äkki on liiga vähe asutuse- ja riigipoolset abi, nagu sujuvam lapsepuhkuselt väljumine, tasustatud lapsehoid, vabam töögraafik? Kadunud pole ka tavalised soostereotüübid. Endiselt püsib tendents soopõhiseks märgistamiseks/juhendamiseks professionaalsuse toonitamise sildi all: ära ole emotsionaalne, räägi aeglaselt ja madala häälega, kanna pintsakut (loe: ole nagu mees). Ent kus on see kirjas, et ei või olla naiselikult emotsionaalne, kui nii jõutakse efektiivselt heade otsuste või tulemusteni?

Võimalus ebavõrdseks kohtlemiseks (teadvustamata stereotüübid) ei jookse ainult meeste-naiste liinil, vaid ka vanuse ja rasside lõikes, ent ka näiteks endise idabloki ja «vanade» teadusriikide teadlaste lõikes. Usun, et nii mõnelgi selle arvamuse lugejal on kogemus ka sedasorti kompleks-eelarvamustest, mis võivad teaduskarjääri aeglustada või takistada.

Mida võrdse kohtlemise edendamiseks saab teha? Äkki ei plaaniks tööga seotud üritusi nädalalõppudele ja koosolekuid ajale, mil lapsevanemad peavad lasteaeda jõudma? Ei kasutaks väljendeid «noh, mehed, kuidas otsustame» või siis «vaat see on mehejutt»?

Ehkki on veel arenguruumi, on meie ühiskonnas toimunud mitmeid positiivseid muutusi võrdõiguslikkuse suunas. Võrreldes aastaga 1997, mil Eesti teaduste akadeemia liikmete seal oli vaid üks naine, Ene Ergma, on praegu akadeemikute seas kaheksa silmapaistvat naist: Ene Ergma, Krista Fischer, Maarja Kruusmaa, Maris Laan, Tiina Randma-Liiv, Anu Raud, Anu Realo ja allakirjutanu. Usun, et naisakadeemikud on noortele naisteadlastele rollimudeliteks, suunanäitajateksa naised jõuavad tippu.

Usun siiralt, et soolise võrdõiguslikkuse kavad annavad meie noortele tarkadele naistele ja meestele võrdsed võimalused teha karjääri, aidata ühiskonda ja kasvatada omakorda uut põlvkonda, keda ei piira tagurlikud mustrid. Me ju kaitseme bioloogilist mitmekesisust looduses selle olulisust vaidlustamata. Millest alustada? Mina alustaksin teadusasutuse puhul tasakaalustatud otsustuskogudest (senat, nõukogu), kus mehi-naisi oleks samas proportsioonis kui asutuse akadeemilises liikmeskonnas. Miks? Sest otsustuskogud otsustavad.

[Ilmunud ajalehes Postimees 16. aprillil 2022](#)